

Evoluționism și cogniție socială

Comunicare Sinaia

2017

Endogenia psihozelor - aspecte recente

Cogniția socială și psihiatria

Cogniție socială și ToM

ToM și atașament

Abordarea cognitivă a delirului

Perspectiva cognitivă a temporalității biografice și a narativității

Concluzii

Psihozele, centrate pe patologia delirantă schizomorfă și pe cea maniacal-depresivă, au fost etichetate în sec. XX ca bazându-se pe o etiopatogenie endogenă.

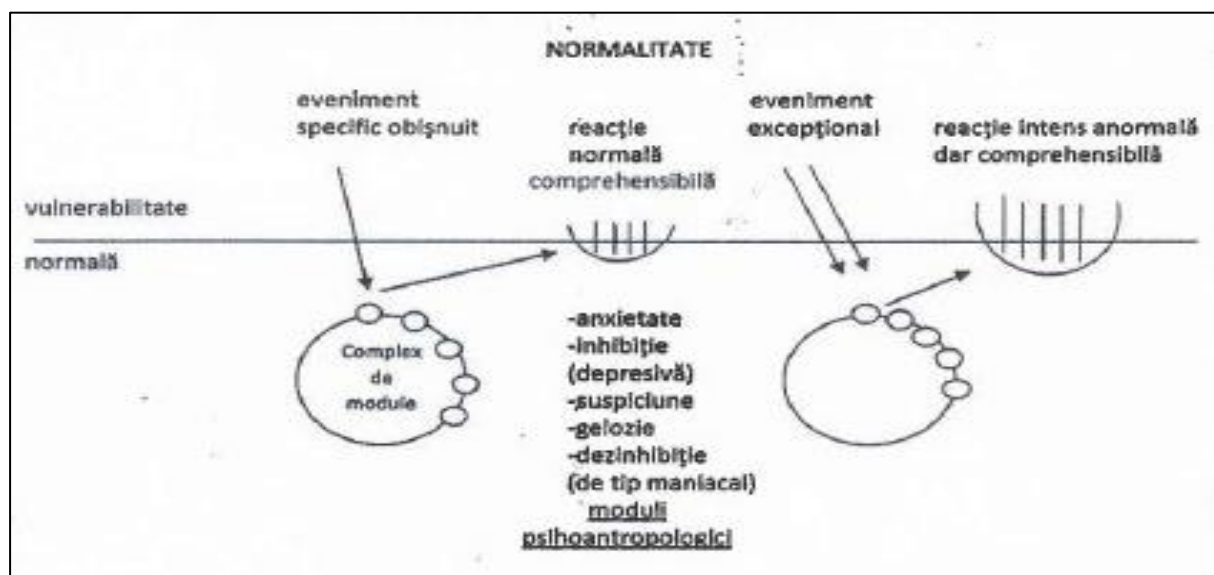
Ultima sinteză referitoare la endogenie – cartea lui H. Tellembach **Melancholie**, 1980 - incriminează factori aflați la articularea dintre psihismul biologic și cel specific uman.

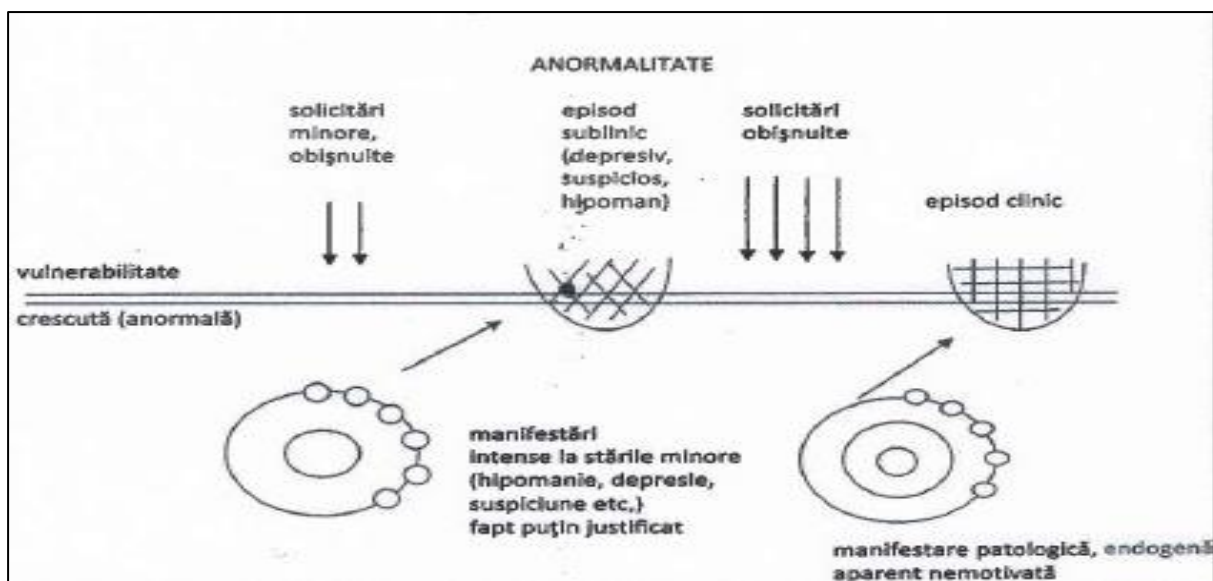
După ce în 1980 a apărut DSM-III, endogenia nu a mai fost invocată, conceptul fiind înlocuit în mare parte cu cel de vulnerabilitate, care trimite către un cumul de factori nocivi genetici, prenatali și postnatali, cu deficiența factorilor protectivi.

După 1990 s-a dezvoltat doctrina psihiatriei evoluționiste, care interpretează stările psihopatologice ca disfuncții deficitare ale unor mecanisme psihologice adaptative specific umane (Wakefield, 1992), care au fost selecționate evolutiv datorită valențelor lor pozitive. Acestea se transmit transgenerațional cvasi-modular.

În anumite condiții ele se activează în prezența unor solicitări minime și acaparează psihismul persoanei, decontextualizându-l psihopatologic.

Modul de manifestare normal și anormal al unor module psihoantropologice.

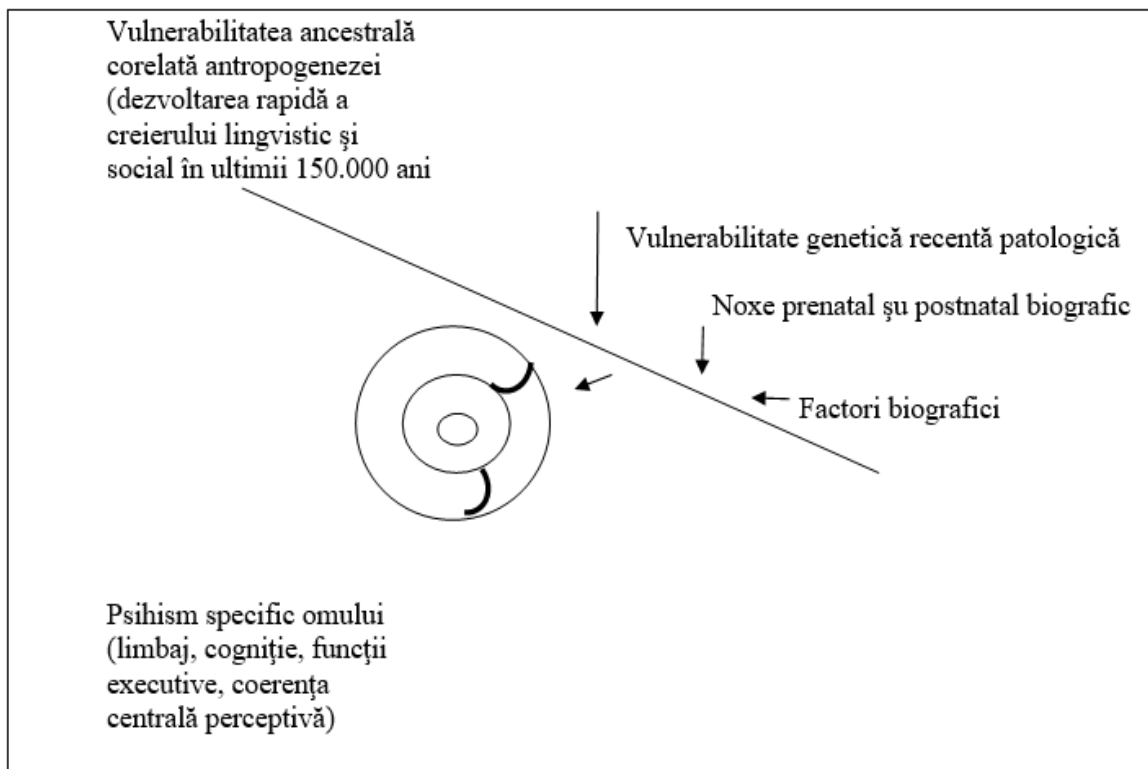
Pe acest fundal doctrinar, psihiatrul britanic T. Crow a sugerat că encefalul omului actual este specific vulnerabil pentru psihoze (schizofrenie) în urma unei dezvoltări accelerate a creierului, în urmă cu aprox. 150.000 ani, mai ales prin zonele ce susțin limbajul articulat, în corelație cu asimetria interemisferică (și diferențele de sex).

După anul 2000, când conceptul de cogniție socială s-a impus, Burns (2006) a sugerat că același rol vulnerabilizator general l-ar fi avut dezvoltarea rapidă, a “creierului social”, în aceeași perioadă (în urmă cu 150.000 ani).

Cogniția socială, adică cunoașterea de către subiect a intențiilor și opiniile altor persoane – a minții altora – ar fi un proces adaptativ specific psihismului uman. El permite cooperarea în grup, care pentru om e mai importantă adaptativ decât dotarea corpului cu capacități fizice crescute.

Astfel, în interpretarea etiopatogeniei psihozelor, endogenia a reapărut pe ușa din dos, invocând o vulnerabilizare de fond, ancestrală, din vremea achiziționării limbajului și cogniției sociale.

CUMULUL VULNERABILITĂȚILOR ÎN PSIHOZE

Importanța pentru psihismul uman a relaționării interpersonale sociale se evidențiază și prin simptomatologia schizofreniei, care este etalonul psihozelor. Sistematizarea actuală indică trei grupaje simptomatice:

- a) Schizo - (tradiționalul autism a lui Bleuler): asociabilitate, avoliție, alogie;
- b) Schizo +: delir halucinator paranoid de supraveghere a intimității, transparență, influență și controlul gândirii și acțiunii;
- c) Dezorganizare ideo-verbală și comportamentală.

S-au mai descris tulburări neurocognitive nespecifice privitoare la atenție, memorie (imediată și vizuală), stilul vorbirii și funcții executive.

Primele două grupaje sindromatice exprimă evident disfuncții ale relaționărilor sociale.

În perioada din jurul apariției DSM-III autismul s-a desprins de schizofrenie fiind abordat ca o tulburare neurodevelopmentală.

Amplificarea studiilor asupra autismului infantil au stimulat un prim val de cercetări riguroase, experimentale, asupra cogniției sociale predominant perceptive.

Al doilea val va fi stimulat de cercetarea delirului paranoid schizomorf și va avea în vedere perspectiva cognitivă biografică, autoetică și narativă a psihismului conștient.

La începutul sec. XXI s-a făcut corelația între autismul infantil și nede dezvoltarea unui complex modular cognitiv psihoadaptativ, câștigat de-a lungul antropogenezei: capacitatea de “mentalizare”, care constă în faptul că subiectul intuiește prin simpla privire, intențiile și opiniile altuia în situație. Această funcție care permite colaborarea în grup, a fost numită Teoria Minții (ToM).

Capacitatea ToM evidențiază faptul că subiectul se manifestă în situație cu mintea sa proprie, distinctă de mintea altuia, pe care o poate cunoaște.

Psihiopatologul evoluționist Baron-Cohen a denumit deficitul developmental autist al acestei funcții psihosociale adaptative mindblindness. Secvențele developmentale care conduc la definitivarea la 3 ani, concomitent, a capacității ToM și a funcției de atașament, sunt:

- ☐ recunoașterea mișcărilor biologice (în raport cu cele inanimate);
- ☐ recunoașterea feței umane pe baza unor caracteristici morfologice, a zâmbetului și privirii;
- ☐ copilul e interesat și atras de fețele umane;
- ☐ după ce în primul an se structurează privirea ațintită, se dezvoltă privirea conjugată cu cea a mamei, fapt ce permite o comunicare intersubiectivă, și investigarea ambianței;
- ☐ la 8 luni copilul identifică imaginea maternă ca un întreg semnificant și constant, ce există (unde) și atunci când nu e direct percepută; el diferențiază între figurile cunoscute, familiare și cele necunoscute;
- ☐ la 18 luni copilul e capabil să imite o persoană neprezentă și se recunoaște în oglindă;

- ❑ la 3 ani se instalează capacitatea ToM și se încheie formarea atașamentului.

În 2017 Happé et. all identifica într-o sinteză 8 aspecte (funcții) ale cogniției sociale:

- ❑ afiliația și motivația social
- ❑ empatia afectivă
- ❑ recunoașterea agenților
- ❑ atenția socială
- ❑ perceperea mișcărilor biologice și imitația
- ❑ învățarea social
- ❑ recunoașterea emoțiilor
- ❑ teoria minții

Sintezele actuale continuă deci să circumscrie cogniția socială în jurul ToM predominant prin funcții ce se sprijină pe percepție.

EDITORIAL

TEORIA MINȚII ȘI PSIROPATOLOGIA

Mircea Lăzărescu¹

Abstract:

This article briefly adresses the circumscription of the concept of Theory of Mind (ToM), such as it was conceived for the study of infantile autism, which considers its underdevelopment as a specific disorder. The article also comments on: the evolutionist perspective of ToM; the understanding of Tom inside folk psychology; interpretational theories, such as: the modular theory. Theory of Mind and the theory of Simulation; the wide metarepresentational concept of Tom and its application in the study of transparency-influence symptoms; the current direction of studies regarding Tom in Schizophrenia; the concept of „mentalization” and its application in psychotherapy.

Key-words: mentalization, infantile autism, schizophrenia

Rezumat:

In articol se prezintă pe scurt circumscrierea conceptului de teorie a minții (ToM) a’a cum a fost el conceput pentru studierea autismului infantil, în care nedezvoltarea sa e considerată o tulburare specifică. Mai sunt comentate : perspectiva evoluționistă a ToM; înțelegerea ToM în cadrul “psihologiei populare”, teoriile interpretative : modulară, Theory Theory și teoria simulației, conceptul lărgit metareprezentational al ToM și aplicarea acestuia în studierea simptomelor de transparență influență; direcția studiilor actuale în evaluarea ToM în schizofrenie, conceptul de “mentalizare” și aplicarea acestuia în psihoterapie.

Cuvinte cheie : mentalizare, autism infantil, schizofrenie

1. Circumscrierea conceptului de teorie a minții.

Teoria minții (Theory of Mind - ToM) se referă în sens restrâns la o capacitate cognitivă esențială a psihismului uman ce apare în ontogeneză între 3-4 ani și costă în abilitatea copilului de a intuit (a “ghici”, “citi”) direct, doar observând alt subiect într-o situație dată, intenționalitatea psihismului acestuia: orientare, dorințe, intenții, opinii și convingeri (ce crede despre...etc.); deci, la ce se gândește el. Fenomenul exprimă faptul conform căruia copilul atribuie celorlalți o “mintă”, distinctă de a

realizate de Piaget (1), dar într-un nou context. După 1970 s-a impus un program de studiu conjugat între psihologia dezvoltării copilului, etologie, psihologia animală experimentală, cognitivism, neuroștiințe și ulterior, perspectiva evoluționistă a psihologiei. În această perioadă psihiatria clasică evoluase spre o psihologie a eului, care mai ales în cadrul școlii engleze, a cultivat studiile observaționale directe (Winnicott) (2). Iar behaviorismul a acceptat integrarea cu un cognitivism bazat pe studierea detaliată a funcționării creierului.

Aplicarea conceptului etologic de împerecare –

Studiarea cogniției sociale centrate pe ToM neglijează deseori paralelismul dezvoltării acestora cu funcția atașamentului; și interrelația dintre ele.

Un fenomen până la un punct comun între cele două este imitația care, în varianta sa simplă situațională, e prezentă și la antropoidele superioare. Imitația are un suport în “neuronii oglindă” ce se activează în propriul creier la simpla percepere a mișcărilor altuia. Imitația cuiva care nu e prezent implică, însă, evident, reprezentarea acestuia.

Alt aspect parțial comun între ToM și atașament este empatia emotivă situațională.

Atașamentul este însă o funcție biopsihică ce se adâncește filogenetic, fiind prezent la mamifere, cu mult înaintea dezvoltării creierului uman social.

Complexitatea pe care funcția atașamentului o capătă la om se datorește atât cogniției creierului social, cât și nașterii premature, copilul uman petrecând o lungă perioadă ontogenetică în intimitatea mamei și familiei.

Relația de atașament, ce se desfășoară între 8 luni și 3 ani, realizează concomitent:

- ❑ o introjectare a imago-ului matern (în instant “Internal working model” a lui Bowlby), astfel încât mama e resimțită ca prezență și când nu e percepută; condiția se transferă și la alte persoane de atașament.
- ❑ diferențierea sinelui prin funcțiile de “agenție” (sentimentul că propriile gânduri și acțiuni sunt generate de el însuși) și de “apartenență” (că acestea îi aparțin lui).

ATAȘAMENTUL ȘI TEORIA MINTII ÎN PSIHOTERAPIA ȘI PSIHOPATOLOGIA SCHIZOFRENIEI

Mircea Lăzărescu¹

Abstract:

The text establishes the manner in which the knowledge portrayed by the Theory of Attachment (TA) and by the Theory of Mind (ToM) is conjugated in the understanding of normal and pathological psychological phenomena, as well as of those that are of interest to practical psychiatry. After a brief review of TA and ToM, we analyze the conjunction between these two phenomena inside the psychic process, which is commented on as "mentalization" and which plays an important role in psychotherapy and pedagogy. We have also noted the studies that offer importance in conjunction with the mentalization of "intersubjectivity", thus reactivating the neo-phenomenological preoccupations. Following, there is a comment on first-rank symptoms of Schizophrenia, in the description of Schneider (Sfirs). As well as on semiological aspects, there is also a comment on the correlation between this symptomatology and the disturbance of the "nuclear situational Self". This level of the Self which is distinct from the corporeal and the metarepresentational proto-self represents a synthetic nucleus of the individual psychism. Following, there is an analysis of the manner in which Sfirs can become comprehensible when articulated with

Rezumat:

În text se urmărește felul în care se conjugă cunoștințele relevante de teoria atașamentului (TA) cele de Teoria Mintii (ToM) în înțelegerea unor fenomene psihice normale, patologice și care interesează psihiatria practică. După ce se face un scurt rezumat al TA și ToM este analizată conjuncția dintre aceste două fenomene în procesul psihic și este comentată ea "mentalizarea" și care joacă un rol important în psihoterapie și pedagogie. Sunt relevate de asemenea studiile care acordă importanță în conjuncție cu mentalizarea "intersubiectivității", reactivând astfel preocupările de neofenomenologie. În continuare este comentată simptomatologia de prim rang pentru schizofrenie în descrierea lui Schneider (Sfirs). Pe lângă aspectele semiologice este comentată corelația acestei simptomatologii cu perturbarea "sinelui nuclear situational". Acest nivel al sinelui, distinct de protosinele corporeal de cel metareprezentational, reprezintă un nucleu sintetic al psihismului individual. Se analizează în continuare felul în care Sfirs pot deveni comprehensibile dacă se articulează cu fenomenele de supraveghere cu cele de influențare. Fenomenologia ne indică aspectele normale și atipice ale existenței psihice și

Tulburarea neurodevelopmentală autistă, în care funcțiile cognitive din grupajul ToM și atașamentul sunt deficitare, se diferențiază de patologia delirantă, inclusive de paranoidia schizomorfă.

Funcția ToM nu e serios afectată în schizofrenia paranoică, ea fiind parțial deficitară în schizofrenia dezorganizantă.

Interpretarea patologiei delirante beneficiază doar parțial de câștigurile cogniției sociale obținute în marginea studierii ToM.

Corelativ studierii delirului cognitivismul a dezvoltat în ultimul timp o doctrină specifică, bazată pe narativitate și conștiința temporalității biografice.

În direcția delirului paranoic s-au realizat totuși câteva proiecte de studiu cognitivist, aplicate mai ales personalității și ideății paranoice (Freeman, Bentall), care folosesc parțial și recuzita cognitivistă tradițională.

S-au evidențiat:

- a) Distorsiuni în filtrul perceptiv al expresiei faciale: sunt selectate sau percepute deformat expresia facială de ostilitate; faptul poate fi corelat și cu o tulburare a coerenței centrale perceptiv de tip “salience” care hipersemnifică ostil astfel de percepții anormale.
- b) Disfuncții în procesarea cogniției, așa cum e “saltul la concluzii”: e.g. perceperea excesivă a fețelor ostile (prin fenomenul salience) conduce brusc la concluzia: “alții vor să-mi facă rău”, fără o analiză a ipotezelor alternative.
- c) Un mod distorsionat de atribuire a responsabilității (vinovăției) față de evenimente nefavorabile subiectului: acestea sunt atribuite predominant altora, rău voitori.
- d) Stilul atribuțional distorsionat ostil s-ar corela (după Bentall) și cu o perturbare de autoevaluare.

Au fost studiate loturi de pacienți cu patologie de:

- ☐ spectru schizofren
- ☐ spectru bipolar
- ☐ spectru depresiv.

Rezultatele studiilor au arătat o scădere a cogniției sociale la toate loturile de pacienți.

Spectrul bipolar: cogniția socială și rolul său în funcționarea socială.

Cristina Bredicean, I. Papavă, Cătălina Giurgi-Oncu, R. Romoșan, Mădălina Cristanovici, Anca Popescu, Marinela Hurmuz, Simpozionul zonal de psihiatrie Psihozele endogene – noi direcții de abordare nosologica si evolutiva, 17-19 octombrie Timisoara, 2013

Cogniția socială – implicații pentru patologia psihiatrică. Ienciu M., Romoșan F., Bredicean C., Giurgi-Oncu C., Hurmuz M., Popescu A., Simpozionul zonal de psihiatrie Psihozele endogene – noi direcții de abordare nosologică și evolutivă, 17-19 octombrie Timișoara , 2013

Recunoașterea emoțiilor - comparație între tulburările de spectru schizofren și tulburare afectivă bipolară. A. Popescu, M. Ienciu, C. Bredicean, I. Papavă, M. Hurmuz, L. Burcă, Simpozionul zonal psihiatrie Psihozele endogene – noi direcții de abordare nosologică și evolutivă, 17-19 octombrie Timișoara , 2013

Bipolar disorder : factors that influence theory of mind. Bredicean C., Papavă I., Giurgi-Onocu C., Romosan R., Popovici Zs., Roșu M., Medicine in evolution, Volume XIX, Nr. 2, 2013, ISSN 2065-376X, pg. 268-273

Capacitatea de identificare a emoțiilor în tulburările de spectru schizofren. Ienciu M, Romosan F., Bredicean C., Cristanovici M., Giurgi-Onocu C., Popovici Zs., Al V-lea Congres National de Psihiatrie cu participare internaționala cu tema "Psihiatrie si societate", Sinaia, 08-11.10.2014

Recunoașterea emoțiilor pe față în psihoză. A. Popescu, I. Papavă, C. Bredicean, M. Hurmuz, A. Nireștean, Al V-lea Congres National de Psihiatrie cu participare internațională cu tema "Psihiatrie si societate", Sinaia, 08-11.10.2014

Recunoașterea emoțiilor de către pacienții cu tulburări afective periodice. Ion Papava, Virgil Enătescu, Cristina Bredicean, Iris Druț, Sorana Papavă, Ruxandra Barboianu. Conferința națională de Psihiatrie și sănătate mintală Craiova, 05-08 octombrie 2016

Social Functioning in Schizophrenia: the Role of Emotion Recognition Abilities. M. Ienciu, F. Romoșan, C. Bredicean, C. Giurgi-Onocu, Z. Popovici, European Psychiatry, Abstracts of the 23nd European Congress of Psychiatry, 30(Suppl 1) pag 1696, 2015

Schizophrenia Spectrum Disorders: Similarities and Differences of Social Cognition. Popovici Zs., Lazarescu M., Ienciu M., Bredicean C., Giurgi-Onocu C., Baranescu R., Cristanovici M., Acta Medica Marisiensis, 2012, January, vol. 58, nr. 1, pg. 42-44

Atribuirea și stima de sine în schizofrenia paranoidă și tulburarea delirantă persistentă. I. Papavă, C. Bredicean, L. Dehelean, V. R. Enătescu, R. Romoșan, A. Popescu, C. Dragu, S. Papavă, R. Vraști, Simpozionul zonal de psihiatrie: Psihozele endogene – noi directii de abordare nosologica si evolutiva, 17-19 octombrie Timisoara, 2013

Recognition emotion by euthymic ,bipolar and recurrent depressed patients. Ion Papava, Iris Drut, Minodora Manea, Cristian Oancea, Cristina Ana Bredicean, Liana Dehelean, Radu Romoșan, Virgil Radu Enătescu, Medical conection, Vol. 11 nr. 3(43), 2016

Particularities of social cognition in the depressive- delusional pathology. Giurgi-Oncu C, Bredicean C., Romoșan R., Popovici Zs., Popescu A., Medicine in evolution, Volume XIX, Nr. 2, 2013, ISSN 2065-376X, pg. 274-280

Așa cum s-a menționat, cogniția socială în psihoze s-ar referi și la stilul atribuțional.

Prin referința la autoevaluare se reactivează orientarea cognitivistă din psihoterapia a lui Beck, care analizează existența în psihismul unor persoane a unor “scheme cognitiviste distorsionate de atribuire”:

- ❑ în depresie: în raport cu orice eveniment: “eu sunt incapabil și responsabil de un final nefericit”;
- ❑ în paranoide: “în orice eveniment (nefavorabil mie), alții sunt responsabili (deoarece îmi sunt ostili și vor să-mi facă rău)”.

Viziunea cognitivistă a lui Beck se plasează însă la un alt pol decât percepția situației actuale; e vorba de fundalul biografic al personalității, de depozitarea în scheme atitudinal–evaluative a experienței cumulate diacron

În ultimul timp neurocognitiștii ce s-au preocupat de delir s-au orientat spre reactivarea și studierea unor concepte ca și “conștiința auto-noetică” (Tulvin, Markovits) și “mental time travel” (MTT) (Gerson). Acestea au în vedere

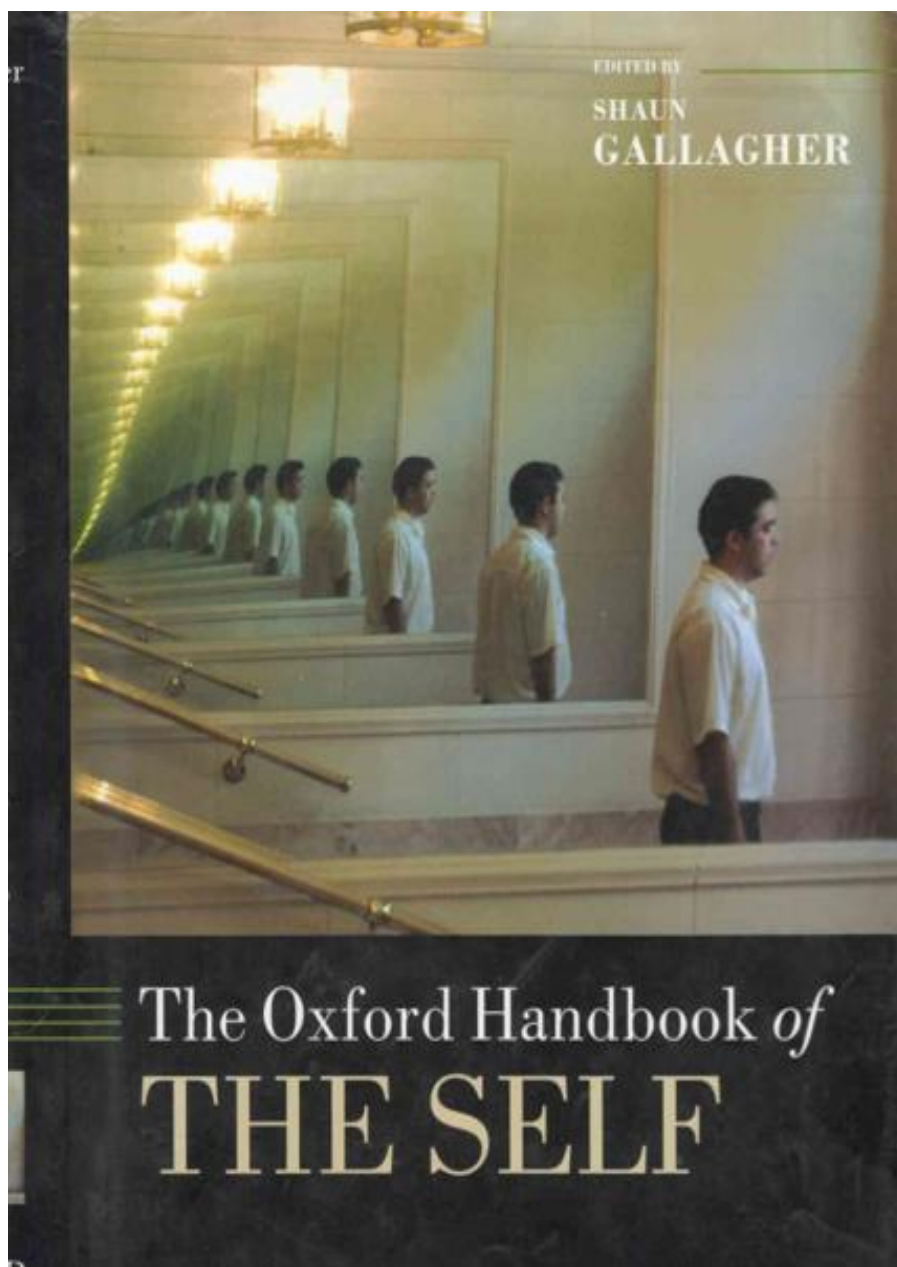
perspectiva temporală diacronă a persoanei. Trimiterea se face la memoria episodică și biografică, ce asigură identitatea persoanei (subiectiv și obiectiv); și la raportarea acestui fundal la o situație dată, sub perspectiva proiectelor personale care vizează viitorul.

Abordarea presupune și studierea bazelor neurofiziologice ale trăirii sinelui intim, în perspectiva conștiinței reflexive, a subiectului; deci, sentimentul de agenție și apartenența la sine a trăirilor (ownership) (Gallagher).

Realizarea unui proiect personal presupune un scenariu, proiectat pe un model suprasituațional ipotetic probabilistic. Scenariul în care subiectul, ca personaj, este actorul principal al unei acțiuni ce se va confrunta cu realități expectate, parțial necunoscute. În cursul acestei desfășurări intenționate, el urmează să se relaționeze cu alți oameni prin cooperare, competiție, confruntare.

Relaționarea și comportamentul din situația prezentă, actualmente percepută, este doar o secvență dintr-un proiect în derulare, pe care funcția (“mental time travel” – MTT) trebuie să o înregistreze ca atare.

O astfel de perspectivă cognitivistă diferă evident de cea centrată pe percepția actuală, în jurul căreia s-a dezvoltat inițial cogniția socială, stimulată de studierea ToM.

Noua viziune neurocognitivă invocă deci o narativitate dramatică. Ea se articulează astfel cu tradiția psihologiei narrative a persoanei (McIntyre, McAdams, Tomkin).

În acest context al unei neurocogniții sociale narativiste, merită acordată atenție unei sugestii recente a neurofiziologului Gallagher, de a interpreta delirul prin ipoteza lumilor multiple.

Gallagher remarcă faptul că în viața curentă, dincolo de raportarea subiectului la evenimentele actuale, el “se deschide” și spre “alte lumi”, ca în cazul lecturii unui roman, a vizionării unei piese de teatru sau film.

Subiectul se poate identifica temporar cu astfel de scenarii fictive, simțindu-se un personaj de narațiune sau de dramă; pentru a se reîntoarce apoi la identitatea vieții sale cotidiene.

Delirul ar putea fi interpretat ca o “cădere” pe orbita unui scenariu fictiv patologic, în care el devine personajul unor relaționări aberante; scenariu care-l absoarbe și decontextualizează, el ne mai putându-se extrage voluntar de pe această scenă, deficitară.

Această schemă se poate conjuga nu doar cu psihologia narativă a persoanei, ci și cu doctrina sociologică a lui Pearson, pentru a se urmări alunecarea în metamorfoză în direcția delirului monotematic a unor persoane ce se identifică cu rolul de bolnav, de om înșelat, urât (dismorfofob), chiar persecutat.

THE DELUDED PERSON AS AN ACTOR IN AN ABERRANT SCENARIO

Mircea Lăzărescu, Marinela Hurmuz¹

Abstract:

The paper develops the idea of interpreting delusion based on Gallagher's "multiple realities" perspective. The self is considered to be permanently involved in different scenarios, including fictional ones, such as watching a play or reading a novel. The narrative theories of personality also discuss the involvement of the self in various scenarios, but with the possibility of returning to its basic, biographical identity. Delusion is interpreted as a "Jall" in a role of an aberrant scenario,

realities are discussed from Mircea Eliade's perspective regarding the sacral time of the myth that forms the background for the time and structure of the fictional narratives. The normal psyche is characterized by a meta-representational structure, which allows the self to play the roles in different life scenarios. Delusion is interpreted as the alteration of the "autothetic consciousness" and of the "mental time travel" structure. Key words: delusion, fictional realities, self, mental time

which the subject cannot escape from. The multiple

INTRODUCTION

Delusion is still defined by reference to Jaspers (1997), who considered it an abnormal, incomprehensible belief in a false idea, which takes place through a psychopathological process. In a manual

DIFFICULTIES IN THE STUDY OF DELUSION

Before presenting our own thesis, we will shortly highlight four problems which make the study of delusion difficult.

The first difficulty lies in the fact that...

Condiția unui om persecutat de autorități sau împotriva căruia alții se asociază într-un complot pentru a-i face ceva rău, este o condiție posibilă și un statut cunoscut în plan sociocultural.

Delirul paranoid, cu convingerile sale de atitudine ostilă și de intenții agresive ale altora, poate fi interpretat ca o alunecare sau o cădere patologică a subiectului pe orbita deficitară a unui astfel de scenariu și statut.

În ceea ce privește simptomele de transparență–influență (considerate “de prim rang Schneider”), acestea ar putea fi interpretate în perspectiva cogniției sociale ca o prăbușire a sistemului ce diferențiază între relația intimă și cea publică.

Cunoașterea și influențarea intimității, care e firească în relația de atașament mamă/copil, e transpusă brusc spre persoane oficiale, străine.

Psihiopatologia cogniției sociale narative trimite în acest caz și la condiția firească a controlului asupra intimității, atribuit lui Dumnezeu, cel Atotputernic;

și a posibilei intervenții supranaturale a Diavolului, ce posedă corpul pacientului.

Cogniția socială care pornește de la conștiința autoetică și proiectul existențial ce se desfășoară pe fundalul biografiei, făcând apel la narativitatea scenariilor dramatice, e mai aproape de modelarea comprehensivă a condiției delirante decât recuzita proceselor neurocognitiv-sociale evidențiată în jurul ToM.

Cele două direcții de cercetare cognitivă ar urma să colaboreze în viitor, iar cogniția autoetic narativă ar urma să se articuleze de scenariile existential-culturale.

În acest context al psihopatologiei evoluționist-culturale, vechea temă a endogenității își poate regăsi o reformulare.

Un astfel de proiect se desfășoară în prezent în jurul psihopatologiei evoluționist culturale. Din această perspectivă sunt invocați și factori care depășesc existența personală, dintre naștere și moarte.

Mai precis, așa cum sugera în urmă cu 30 ani Crow, se cere ținut seama de lunga perspectivă a antropogenezei, care a condus la dezvoltarea limbajului narativ și a creierului social.

Dar și de lumea socio-culturală, istorică, ce s-a dezvoltat pe suportul limbajului, la omul sedentar ce e diferențiat între o zonă intimă și una publică, conducându-se după legi și venerând zei.

Deoarece Crow se referă la orizontul limbajului, se poate reaminti că pentru greci acesta făcea parte din Logos.

Iar Logosul se desfășoară prin cultură și spiritualitate